

SZAKRÁLIS FEKETE-AFRIKA

HIEDELEMVILÁG ÉS KERESZTÉNYSÉG

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SZIRMAI GÁBOR

Zúgott-, morajlott alattunk a tömeg. Tucatnyi letépett ingű zarándok a mellét földhöz csapkodva, hisztérikusan skandálta törzsi nyelvein sérelmeit. Néhányan vérző ököllel, kifordult szemmel verték a sziklafalat. Mások habzó szájjal, ordítva követelték jussukat. A jobb módúak a falu varázslóit fogadták fel közvetítőként. A misszió vezetője szerint úgy ötvenezren lehettek...

Egy hatalmas, legömbölyített kőszikla tetején álltunk. Minden óvatosságra fittyet hányva a szerszámosládámon át fúrt lyukból filmeztem az eseményeket, amihez többnapos munkával adtam fényt jupiterlámpámmal. Azért lehattunk ott fenn, mert a gneisz-kőbörcc többemeletnyi magasságába egy rampát építettünk a helyiekkel, hogy hatalmas vergődéssel felvigyük rá egy forgó, messze világító keresztet, s most a munkánk eredményét figyeltem.

Egyik beteg szenvedélyem ugyanis a historikus világítótornyok üzemének tanulmányozása. E nevezetes szikla pedig pompás alkalmat adott, hogy végre ne csak a Budakeszin működő ívfénymúze-

umom részére restauráljak gigászi teljesítményű ívfénylámpákat (melyek ott a semmibe világítanak), hanem valóban üzembe is helyezzek egy példányt, mely a zarándokoknak mutatja az utat! A berendezés Milánóban készült el kedves barátom, Antonio Pizzi műhelyében, hajón érkezett Afrikába, majd teherautón ide, az ugandai Katoosa-misszióba. Ennek legfontosabb és legszebb részén magasodik a hatalmas sziklacsoport, mely a történelmi törzsi királyságban szent helynek számított, majd a kereszténység térhódításakor a misszió részévé vált.

A zarándokok az egykori Bugand Királyság uralkodója, Kabaka Mwanga rendeletére 1885–87 kö-

zött elkövetett tömeggyilkosságokra emlékeznek, melynek katolikusok és anglikán hívők is áldozatul estek. A szentté avatott Adolf Tibeyalirwa, az Ugandai Mártírok egyike pedig innen származik, így január 27-én minden évben komoly tömeg érkezik a helyszínre.

◀ Ősi szakrális hely

A gyarmatosítás előtti vallásoknak is voltak szent helyei – sziklák, barlangok, vízesések. Az ugandai Katoosában is nehéz eldönteni, hogy a szikla szellemétől, avagy a szentektől kérnek-e segítséget a zarándokok

Katoosa sziklájánál

Napközben a sziklát ütögetve, simogatva kértek támogatást, ami estére önkívületig fokozódó, vad követelésévé fajult

FOTÓ: BASAJJA IDD

Ördögűzés – templomban

Az afrikai missziók megítélése ambivalens. A fehér ember betolakodása miatt a régi törzsi vezetők és varázslók körében egyfelől gyűlölt intézmények, másfelől azonban a misszionáriusok önfeláldozása, a missziós kórházak segítségnyújtása miatt alapvető menedéket jelentenek a helyieknek.

A missziókhoz kötődő szakrális tevékenység is egészen sajátosan működik ebben a környezetben. Aki Fekete-Afrikában jár és nem látogat be vasárnap egy templomba, az hiányosan utazik! Itt a mise olyan közösségi megmozdulás, melyen a mi európai, fegyelemhez szokott szemünk jócskán megütközhet. A hagyományos törzsi összejövetelek elemei uralják, elmélyült meditáció helyett tánc, erős érzelmegnyilvánulások szövik át. A dobok sehol sem hiányoznak, az énekek sodró lendületűek, hatalmas mozgásviharral. A törzsi rítusok – és maga a hiede-

▶ Keresztállítás

A misszionárius-munkavégzés alapvető módszere – a bonyolult magyarázkodás helyett – a közvetlen, egyszerű, érzékekre ható bemutatás. A legmagasabb sziklára egy világító keresztet állítottunk útjelzőnek, ennek felállítási formáját-módját jelezzük épp

lemvilág – valamilyen formában mindig megjelenik e helyszíneken.

Egy alkalommal, az ugandai Kitangában vergődtem a napeléről működő villamos hálózat kiépítésével. A mívesen rakott téglapillér mögé, egy üvegezett vitrinbe, megvilágítva nemrég tettem ki közszemlére a padlásán lelt aranyozott ezüst ereklyetartót. Finoman kinyílt a templom eukaliptusz-ajtaja, s besont öt ember. Halkan dolgoztam, tudván, hogy az itteniek is mindent megérintenek, megfognak, márpedig ez egy évszázados hansa/német filigrán munkának nem válna előnyére. Nem láthattak, de én a sötétből minden mozdulatukat ki-vehettem. A falu varázslója volt velük, aki a missziós szellemnek megfelelően megtűrt személy volt. Leültette páciensét, majd kezét a fejére téve törzsi nyelven megkezdte az ördögűzést. A szertartás fél óráig tartott, kenetekkel, a rossz szellemekhez szóló üzleti ajánlatokkal,

A kitangai kórház közelében

A tökéletes gyógyulásért a varázsló az ördögűzés szertartását is elvégzi a templomban – némi juttatásért. A fejet érő taktilis hatásokkal, varázsszavakkal „operál”, de közben a szentek segítségéért is próbál közbenjárni

fenyegetésekkel, a jó szellemek előhívásával, a fétisek felmutatásával. Aztán átvette jutalmát, majd mindnyájan távoztak.

Európai fejjel gondolkodva, napjainkban nevenséges a varázsló szó használata, azonban a nem racionális gondolkodás, a törzsi kötések (azaz a tradíció) rendkívül erős jelenléte, az iskolázatlanság (azaz a látókör hiánya) a varázslás intézményét – főleg a vidéki Fekete-Afrikában – kifejezetten érthetővé teszi.

A piacok – a trópusi látnivalón túl, főként az elszigeteltebb helyeken – igazi varázsló-terep. Minden valamirevaló vásárhelyen megtalálható a varázsló (többnyire a legitimitás határán álló) standja, ami messze nemcsak gyógynövény-, ásvány/kő-, fűszerárúsító hely. Ha alaposan és sokáig figyeljük, roppant érdekes, a néprajzi hiedelemvilágba vezető üzletkötéseket láthatunk, értelmezhetetlen anyagok, tárgyak, porok tömkelegének átadásával, melyek jó része a nemi hajlandóság elmélyítésére való, mások kábítószerek (hatását pótolják), jóslási segédeszközök, szelleműzők és amulettek. A vásárlókat nézve nyilvánvaló, hogy a felvett vallások mögött sokkal élénkebben él a régi hitvilág praktikus, felszíni része.

A Földanya és a mártír szerzetes

Ugandában mótorkerékpárommal havonta mentem egyik missziótól a másikig. Gépészeti munkálkodásom során éveken át vonzott egy helyszín. Mert egyrészt ki tudtam építeni egy kb. száz négyzetméteres gépműhelyt esztergákkal, marógépekkel, hogy 80 éves járművemet kellően karbantartsam. Másrészt a misszió vízvezetéke egy vízesést csapolt meg, ami buja és egzotikus természeti környezete révén csábított. A vízvezeték ellenőrzését végezve minden héten eljutottam párszor a felső sziklapárkányig, ahol egy kis tálcára helyezve mindig voltak friss gyümölcsök és egzotikus virágok, illatos olajok. A környék földművelői tették oda a Földanyának, engesztelő ajándékként.

Egy ruandai misszióban található a Ferences-rendi szerzetes, Vjeko Curic sírja is. Törzsi zavarások során lelte halálát, s mint a segítő szervezetek oly sok, életében megszállott, majd megölt munkatársát, őt sem avatták szentté. Mégis a templom előtti sírján mindig friss a virág.

A kis, kővel felszórt területen tákoltam valamelyik helybeli bringáját (ez a fehér ember számára kötelező napi tevékenység, ha meg akarja nyerni a jóindulatot), s megfigyelhettem, hogy az itteniek nem a templomba mennek be, hanem az eltávozott szerzetes lelkéhez imádkoznak. A misszió új vezetője bölcsen eltűri, hogy a távoli, elérhetetlen keresztény Isten mellett (helyett?) elsősorban a még életében nagyon megbecsült páttert tiszteljék.

„Szent” sír

A helyeket ferences szellemben tanító bosnyák szerzetes gyilkosság áldozata lett, sírja zarándokhely Ruandában. Utódja (a képen) – mint a plébánia főnöke – folytatja a munkát

Történetünk szerzője a **historikus világszemlélet és egy letűnt kor nagy pontosság-gal előállított gépészeti berendezéseinek rendkívül elszánt rajongója, ismerője és használója. Sajátos szóalkalmazása, nyelvtani megoldásai, az újmagyar kifejezések kerülése e fogyasztói világ előtti időhöz való ragaszkodását fejezi ki, hiszen ő mindmáig ebben él, ezt képviseli...**

Sátáni jelenségek

Többször keveredtem a (fonetikus) „nyeruzsujé asztani” vádjába – azaz az „ördög házána” tekintettek. Ez a minősítés a törzsi kultúrában a közösségi agyonverést jelenti. Leginkább azért megkövezéssel, hogy ne érintsék a megszállottat.

Egy alkalommal egy teljesen lakatlan helynek vélt partvidéken főnyeni autós-vontatással vizizéltem – kereszténynek ismert területen. A helyszín azonban mégsem bizonyult elhagyatottnak, és sajátos tevékenységem jelentős figyelmet szült, s a vízen járás gyorsan kiváltotta a sátánnak járó haragot. Szerencsémre kísérőm (meg az interafrikai szuahéli nyelv) megmentett.

Máskor az általam kiépített villanyáram meg gondolatlan használatából származó, helyieket letaglózó áramütés-jelensége adott okot aggodalomra (testi épségemet illetően). Ennek kapcsán pedig elgondolkodtató, hogy bár az ismeret hiány óriási, a civilizáció elektronikai, kommunikációs eszközeiről minden fekete-afrikai tud – sőt nagyságrendekkel jobban kezelik azokat, mint én. A régi vallási hiedelmek azonban oly mélyek, hogy könnyedén átütnek a kereszténység vékony héján. Az iszlám erősebb e tekintetben – talán a megkövetelt nagyobb vallási fegyelem miatt.

Kereszt és a ragadozó

A törzsi vallásokhoz a nyers erő kapcsolódott. A misszionáriusok hirdette tanok alapját pedig leginkább a szeretet, a humánus alkotta. Ezen az etiópiai sziklafaragványon egyidejűleg látható a kereszt és az ugró ragadozó – mint ellentétes minőség

Csak a külcsín...

Izgatót a sok, néprajzzal foglalkozó írás a párduc/leopárd-emberek szektájáról. Nagy vergődések után sikerült elmenem egy nem „fogyasztói” összejövetelekre. Kudarcot vallottam, ekkor mindenki barátságos volt...

Titkos, néha halálos

A párduc-emberek rituális szövetségét – ezt a szektánál több, vallásnál kevesebb társulást – régóta rettegik az afrikai utazók. Követőik főleg keresztény területekre koncentráltak – kétes dicsfényük azonban ma már csak pislákol. Ám ahol mégis jelen vannak halálos hiedelemvilágukkal, nem feltétlenül éli túl az ember.

Beninben, ostoba óvatlanságom miatt, én lettem volna az ötödik, akit elnyújtott halállal, csonkolással végeznek ki. A lassú halált a lélek távozásának hiedelme miatt szenvedtetik el áldozataikkal. A szerencse mentett meg, mivel a vallási hiedelmeknél is erősebbnek bizonyult a megtalált készpénz (nek nevezett papírszeletek) elbirtoklása, mely megosztotta a támadókat, azonban marakodásuk lehetőséget adott nemcsak menekülésemre, de hogy lássam tetoválásukat (szimbólumukat) és nyakukban az egységes, falikus amulettjüket is. Ráadásásként pedig a tengerparti támadás után egy kórházban sikeresen össze tudtak varrni...

Termékenységáldozat

A Tanganyika-tavat kiváltképp szeretem, mert sok vonatkozásban emlékeztet a Balatonra. Igazán élvezetes a mótorozás a partvonal mentén, rengeteg historikus vonatkozással. Egy alkalommal egyik célom a gyarmati német meteorológiai állomások felkeresése, adataik áttekintése volt. Burundiban egy halászbokor kunyhójának fedele alatti kellemes sátrazás után, még pár órányit mótorozva, Bukeye közelében beváltottam egy ösvényre, mely a helybeliek szerint a „házasulandók és szüzek” barlangjához vezetett.

Az egyre keskenyedő, meredek csapáson nem kínoztam gépemet.

A mászást gyalog folytattam, annál is inkább, mert így csatlakozni tudtam a közeli pigmeus faluból indult menethez. Az Inanguri-barlang két szája közül a magasabb a nőhiányos urak, az alsó a férjsóvár szüzek bejárata. A férfiak persze még itt is kapnak büntetést, hiszen a női bejárat 2520 méteren van, a férfiaknak pedig még 8 métert kell felfelé menni!

A barlangot szegényesen rendezték be: a női részen egy hatalmas, faragott phallost, a férfi szakaszban egy nyaláb szénát lettem. A pigmeusok keresztényeknek vallották magukat, de a barlangba áldozati ételt vittek (ami azért

útközben fogyásnak indult) és megérkezésünk után örült táncot lejtettek a barlang szellemének. Ekkor értettem meg, miért is készítették be a szénapihenőt! A szellem viszont rendkívül üdének bizonyult: a tölem igényelt, őt jó irányba befolyásoló, kőre tett egydolláros bankjegyet távozásunkig rejtélyes módon evaporált.

SZIRMAI GÁBOR
MUZEOLÓGIÁVAL, HADTÖRTÉNETTEL, HISTORIKUS GÉPÉSZETTEL, RÁDIOTECHNIKÁVAL ÉS AFRIKAI UTAZÁSOKKAL FOGLALKOZIK

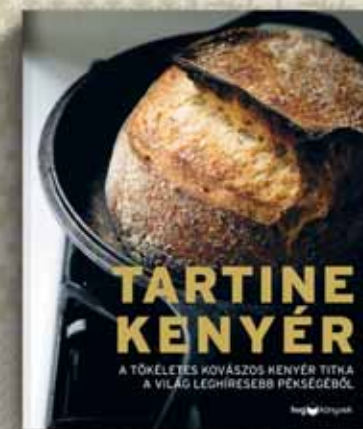
Segítőkéz misszió-munkások

A pigmeus közösségek meglehetősen zártak, de épp ezért régi fétisvallásaik könnyebben tanulmányozhatók

A Tanganyika-tónál

A mótorkerékpár az utaktól távoli kis ösvényekre is elvezet

KÜLÖNLEGES, EGÉSZSÉGES, FINOM

A GASZTRONÓMIA HATÁRTALAN ÉLMÉNYE

